

УДК 332.1 (477.45)

Завадських Г.М.,
к е н доцент, ТДАТУ

ДИСПРОПОРЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ

Анотація. У статті розглянуто основні показники, що характеризують регіональний розвиток та визначено рівень соціально-економічного розвитку регіонів.

Ключові слова: регіон, соціально-економічний розвиток, територіальні диспропорції розвитку, регіональна політика, проблемні регіони.

Аннотация. В статье рассмотрены основные показатели, которые характеризуют региональное развитие, определен уровень социально-экономического развития регионов.

Ключевые слова: регион, социально-экономическое развитие, территориальные диспропорции развития, проблемные регионы.

Annotation.

Statement of the problems. Harmonious development and efficiency of functioning of economy of any state are impossible without stable development of her regions that are the constituents of single economic space of country. The characteristic sign of the last years is uneven renewal of economic potential of regions, foremost them separate territories.

Results of research. The analysis of tendencies of values of basic economic descriptions testifies that there are positive changes in a 21 region of Ukraine. It should be noted that the index of GRP became worse comparatively with previous years in all areas except for Donetsk, Luhansk and Kyiv. It testifies to the yet greater increase of differentiation of regions after part in GRP.

Conclusions. Undertaken studies of socio-economic development of regions of Ukraine lead to deepening of disproportions. Coming from an analysis, it is possible to assert that regional interests must be corrected toward a transmission to the administrative organs and organs of self-government of regions of complete to responsibility at introduction and having a special purpose use of internal resources, here must be the liquidated discrimination of one regions in relation to other.

Keywords: regions, socio-economic development, territorial disproportions of development, problem regions.

Постановка проблеми. Гармонійний розвиток та ефективність функціонування економіки будь-якої держави неможливі без стабільного розвитку її регіонів, що є складовими єдиного економічного простору країни.

Характерною ознакою останніх років є нерівномірне відновлення економічного потенціалу регіонів, передусім їх окремих територій. Регіональні диспропорції значною мірою є наслідком структурних диспропорцій економіки України, які проявляють себе у використанні економічного потенціалу та розвитку регіонів. Існуючі регіональні диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів вимагають детального вивчення територіальних особливостей країни та аналізу рівня розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню та аналізу різних аспектів нерівномірності розвитку національних економік та її прояву у вигляді диспропорцій присвячені численні наукові публікації як вітчизняних, так і закордонних учених. Серед них, зокрема, пра-

ці З. Варналій, В. Гейца, М. Долішного, Б. Кліяненка, Е. Лібанової, Д. Лук'яненко, Е. Стеценка, Л. Чернюка та багатьох інших. У цих працях сформовано фундаментальні й прикладні засади вивчення особливостей територіального розвитку, розробки та реалізації регіональної політики держави. Проте значна кількість публікацій щодо територіальних відмінностей у соціально-економічному розвитку регіонів підтверджує актуальність та необхідність подальшого дослідження цього питання.

Мета статті. Метою статті є визначення особливостей територіального розвитку України і причин посилення її диференціації.

Виклад основного матеріалу. Нинішній соціально-економічний та екологічний стан регіонів є наслідком загальної кризи економіки. Незважаючи на потужний економічний потенціал, величезні можливості для стабілізації і поживлення господарської діяльності, в Україні непомітні суттєві позитивні зрушення. Нераціональне і неповне

використання економічного потенціалу зумовлене рядом факторів, у тому числі — недостатньою увагою до регіональних проблем, до наявних диспропорцій у розміщенні продуктивних сил [3]. Розробку і проведення регіональної політики в країні ускладнює значна диференціація її соціально-економічного простору. Внаслідок кризової ситуації в економіці зростають фінансові можливості уряду і гостріше проявляється розрив у рівнях, темпах розвитку, перевагах та можливостях окремих регіонів. Крім того, криза по-різному зачепила регіони у зв'язку з існуючими диспропорціями в територіальній структурі національної економіки, в темпах їх переходу до ринкових відносин [4]. Ступінь соціальної диференціації регіонів відбивається у динаміці і структурі зайнятості, безробітті, рівні доходів та реального споживання. Необхідність дослідження соціально-економічного розвитку регіону (області, міста, району) аргументується такими проблемами та суперечностями: низка взаємопов'язаних проблем регіонального соціально-економічного розвитку, які виникають між продуктивними силами і застарілими формами організації економічного життя,

виробництвом і споживанням, суперечності між посиленням традиційної моделі й повномасштабним оновленням регіонів (можлива «псевдомодернізація»), між застарілим розміщенням продуктивних сил та їх формуванням в сучасних умовах (в межах адміністративної реформи); між інерційною адміністративно-територіального поділу та новими територіями і підприємствами; процесами централізації та децентралізації (необхідність « нової регіоналізації », концепції якої взагалі відсутні); між рівнями розвитку регіонів, про що свідчать коливання значень валового регіонального продукту, між тенденціями глобалізації та транскордонного співробітництва [6]. Все це визначає необхідність перебудови, удосконалення господарського комплексу кожного регіону за умов соціальної та економічної спрямованості розвитку економіки регіону; зростання потреб у детальній інформації про технічні, економічні, соціальні, екологічні можливості відповідних територій

У таблиці 1 наведено показники, що характеризують рівень соціально-економічного розвитку регіонів.

Таблиця 1

Система показників соціально-економічного розвитку регіонів

Група	Показники
Основні економічні характеристики	ВРП на одну особу Інвестиції в основний капітал Інвестиції в основний капітал на одну особу Вартість основних засобів регіонів
Виробничий потенціал	Виробництво валової продукції сільського господарства на одну особу Валова продукція рослинництва Валова продукція тваринництва Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг), питома вага регіону Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) на одну особу
Підприємницьке середовище	Кількість суб'єктів Єдиного Державного Реєстру підприємств та організацій України Кількість зайнятих працівників на суб'єктах господарювання Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами господарювання
Зовнішньоекономічна діяльність	Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в регіони України Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) на одну особу Загальні обсяги експорту товарів та послуг Загальні обсяги імпорту товарів та послуг
Науковий та інноваційний потенціал	Кількість організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи Обсяг інноваційної продукції

Аналіз тенденцій значень основних економічних характеристик свідчить, що у 21 регіоні України спостерігаються позитивні зміни. Зокрема, найкращі показники відновлення за зазначеною групою мають регіони: АРК та Кіровоградська область, у яких темп приросту відповідно становить 66% та 55%. Такі позитивні зрушення в окреслених регіонах пов'язані із збільшенням ВРП в середньому у 1,5 разів та відчутне зростання обсягів інвестицій в основний капітал у 2 рази. Дещо менші темпи відновлення регіональних економік за цією групою мають Житомирська (темп приросту знаходиться на рівні 44%), Полтавська (темп приросту 37%) області, м. Севастополь (34%), Київська (33%), Вінницька (30%) та Херсонська (30%) області. У зазначених регіонах позитивні тенденції пов'язані із збільшенням ВРП в середньому у 1,7 рази та зростання обсягів інвестицій у 1,4 рази.

Значно менші темпи приросту основних економічних характеристик мають Чернівецька, Івано-Франківська, Харківська та Рівненська області, оскільки в них темп приросту становить 3%.

Негативна тенденція у процесі відновлення регіональних економік за групою основних економічних характеристик спостерігається у Запорізькій, Одеській, Черкаській та Волинській областях. Темп спаду знаходиться відповідно на рівні 2%, 2%, 3% та 8%. Однією з причин цього спаду є зменшення на 20% обсягів інвестицій в основний капітал. Найвиразніше проявляються негативні тенденції за окресленою групою у Луганській області, а саме темп спаду становить 13% та спостерігається скорочення обсягів інвестицій на 35% у порівнянні з докризовим періодом.

Високий та середній рівень розвитку за основним показником економічного розвитку має м. Київ, Донецька та Дніпропетровська області, найнижчий рівень характерний для Волинської, Тернопільської та Чернівецької областей [5].

Цікавим є зіставлення регіонів за величиною валового регіонального продукту (ВРП) у розрахунку на одну особу. За цим показником м. Київ в 3 рази перевищує середньоукраїнський показник (табл. 2). Найнижчим цей показник є в Тернопільській і Чернівецькій областях.

Таблиця 2

**Групування регіонів України за обсягами ВРП на одну особу у 2012 р.,
% до середньоукраїнського показника**

Група	Області	Обсяг ВРП на одну особу, %
I (до 50% середнього рівня в країні)	Тернопільська	47,4
	Чернівецька	47,6
II (50-80% середнього рівня в країні)	Закарпатська	51,6
	Житомирська	56,2
	Херсонська	58,2
	Хмельницька	58,6
	Вінницька	59,5
	Рівненська	60,2
	Волинська	63,1
	Івано-Франківська	64,3
	Чернігівська	65,8
	Кіровоградська	66,4
	Сумська	65,9
	Львівська	66,4
	АРК	67,8
III (80-100% середнього рівня в країні)	Черкаська	71,1
	Миколаївська	78,9
	м. Севастополь	81,0
	Луганська	89,4
IV(100% і більше середнього рівня в країні)	Одеська	95,8
	Київська	100,4

При цьому слід зазначити, що індекс ВРП погіршився порівняно з попередніми роками у всіх областях за винятком Донецької, Луганської та м. Києва. Це свідчить про ще більше зростання диференціації регіонів за часткою у ВРП. Тобто, зростання ВВП в Україні відбувається в основному за рахунок цих трьох регіонів.

Висновки. Проведені дослідження соціально-економічного розвитку регіонів України доводять поглиблення диспропорцій. Ви-

ходячи з аналізу, можна стверджувати, що регіональні інтереси повинні бути скориговані у бік передачі адміністративним органам і органам самоврядування регіонів повної

відповідальності за впровадження та цільового використання внутрішніх ресурсів, при цьому має бути ліквідована дискримінація одних регіонів і преференції по відношенню до інших.

Література:

1. Геєць В.М. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / В.М. Геєць, Л.В. Шинкарук, Т.І. Артьонова [та ін.]. – К.: Ін-т економіки та прогнозів, 2011. – 696 с.
2. Кліяненко Б. Т., Осика О. П. Соціально-економічний розвиток гос-подарського комплексу регіону: методика і практика аналізу / Б.Т. Кліяненко Б. Т., О.П. Осика . – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2008. – 227с.
3. Тищенко О.П. Регіональні диспропорції: сутність, методологія визначення та оцінка / О. П.Тищенко // Економічна теорія: науковий журнал. – 2011 . – №4 . – С. 55-64.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Томарева В.В. Диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів України та шляхи їх зниження. [Електронний ресурс] – Режим доступу :http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2010_6/files/EC610_23.pdf.
6. Царук О. Ю. Методика оцінки і прогнозування соціально-економічного розвитку регіону // Проблеми економіки, організації та управління підприємствами / Вісник КНУТД. – 2011. – Вип. 4. – С. 125-128.